

AB Ülkeleri İle Türkiye Tarımsal Yapısının Karşılaştırılması

Ahmet Semih UZUNDUMLU

Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum
e-posta: asuzsemi@atauni.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 17.05.2012

Özet: 2007 yılı itibari ile 27 ülkeden oluşan Avrupa Birliği, 430 milyon hektar alana ve yaklaşık 500 milyonluk nüfusa sahip bir entegrasyondur. Bu entegrasyonda kişi başına GSYİH 25.262 € olup, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içinde tarımın payı %2 ve tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı ise %5,8'dir. Türkiye ise 81 ilden oluşan 78,3 milyon hektarlık yüz ölçüme ve yaklaşık 70 milyonluk nüfusuyla Avrupa Birliği'nin aday bir ülkelerinden biridir. Türkiye'de kişi başına GSYİH 7.061 € olup, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içinde tarımın payı %8,5 tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı ise %27,6'dır. Avrupa Birliği'nin tarım arazisi varlığı 123,5 milyon ha ve tarımsal işletme sayısı 13,7 milyon ve ortalama işletme büyüklüğü 12,6 ha iken, Türkiye'nin tarım arazisi ise 18,4 milyon ha ve tarımsal işletme sayısı 3,1 milyon ve ortalama işletme büyüklüğü 6,1 ha'dır. Türkiye ile Avrupa Birliği tarımı bazı ölçütlerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin hem tarımsal arazi varlığı hem de hayvan sayısı bakımından Avrupa Birliği ülkelerine göre önemli sayılabilecek bir varlığa sahip olmasına rağmen hem bitkisel hem de hayvansal üretimde bulunan işletmeler oldukça küçük olup, bu işletmeler genelde aile ihtiyaçlarını karşılamakta artan üretimi pazara sunmaktadır. AB ülkelerindeki işletmeler geneli pazara yönelik üretim yapan büyük işletmelerdir.

Anahtar sözcükler: Türkiye, Avrupa birliği, Tarım

A Comparison of the Agricultural Structure of EU Countries and Turkey

Abstract: The EU, which comprises 27 countries as of 2007, is an integration with an area of 430 million hectares and a population of approximately 500 million. In this integration the GDP (gross domestic product) per capita is 25.262 € while the agriculture has a share of 2% in GDP and the share of agricultural employment within the total employment is 5.8%. As for Turkey, it is one of the candidate countries of European Union with an area of 78.3 million hectares, 81 cities and a population of about 70 million. In Turkey, the GDP per capita is 7.061 € while the share of agriculture in GDP is 8.5% and the share of agricultural employment within total employment is 27.6%. The European Union's agricultural land is 123.5 million ha, the number of agricultural businesses is 13.7 million and the average business size is 12.6 ha whereas in Turkey the agricultural land is 18.4 million ha, the number of agricultural businesses is 3.1 million and the average business size is 6.1 ha. Although Turkey has a relatively significant amount of assets compared to the EU in term of some criteria, businesses involved in herbal and animal production are considerably small-scaled and these businesses are generally oriented towards meeting family needs and sell their excess in production to the market. Businesses in the EU countries are generally large scale businesses which maintain production for the market.

Key words: Turkey, European Union, Agriculture

1. Ekonomik Kriterler

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri 31 Temmuz 1959 yılında, Avrupa Ekonomik Topluluğuna başvurusu ile başlamış, 12 Eylül 1963'de imzalanan Ankara Anlaşması ile bu

ilişkinin kapsamı düzenlenmiştir. 1982 yılında AB'nin Türkiye ile ilişkilerini dondurma kararı alması ile aksayan entegrasyon süreci, 1987 yılında Türkiye'nin üyelik müracaatı ile yeniden başlamıştır. 1999 yılı Aralık ayında Helsinki'de gerçekleştirilen Zirve Toplantısında Türkiye'ye adaylık statüsü tanınmış (Akçay, 2008) ve 3 Ekim 2005'te Türkiye ile müzakere süreci başlamıştır. Türkiye de Birliğin 35 başlıklı müktesebatına uyum konusunda çalışmalar sürdürülmektedir. Bu başlıklardan biride tarım olduğu için Türkiye'nin tarımsal yapısını AB tarımsal yapısına yaklaştırması gerekmektedir. Müzakere sürecinde, yapısı nedeniyle en çetin geçmesi beklenen konuların başında tarım gelmektedir. Çünkü AB tarım sektörü ile Türkiye tarım sektörü son derece farklıdır. Müzakere sürecinde 35 müzakere başlığının oluşturduğu 80 bin sayfanın üzerindeki topluluk müktesebatının yaklaşık yarısı tarımla ilgili olduğundan müzakere sürecinde, ten çetin geçmesi beklenen konuların başında tarım gelmektedir. Çünkü AB ile Türkiye tarım sektörü birbirinden farklıdır. Türkiye ile müzakere sürecinde birlik, Tarımın da içinde olduğu 12 başlığı "askıya alma", "dondurma" veya "yavaştırma" şeklinde yorumlanan bir karar almıştır. Dolayısıyla, müzakere sürecinde çok sorunlu görünen tarım sektörü ve onun temelini oluşturan tarımsal işletmelerin günümüzdeki durumunun irdelenmesi büyük bir önem arz etmektedir.

Bir aday ülke olan Türkiye'nin ekonomik yönden AB ülkeleri ile kıyaslamalarında GSYİH sıklıkla kullanılmaktadır. GSYİH, bir bölgedeki belirli bir dönemdeki genelde bir yıllık faaliyetlerden elde edilen nihai mal ve hizmetlerden sağlanan toplam parasal değerdir. Kişi başına GSYİH, özellikle yaşam standartlarını karşılaştırmada kullanılabilir.

Bugün Türkiye ekonomisi AB GSYİH'nin sadece %1,9'dur. Yıllık ortalama büyüme %5 olduğunu varsayarsak 2015 yılında GSYİH'nin %2,9 olacaktır. Türkiye'nin kişi başına GSYİH (satın alma gücü paritesi) AB ortalamasının sadece %27'dir (Hughes, 2004).

Türkiye GSYİH bakımından AB'nin 27 ülkesinden sadece Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya ve Hollanda'dan daha düşük GSYİH'ya sahiptir. Kişi başına düşen GSYİH dikkate alındığında ise Türkiye sadece AB'nin son üyeleri olan Bulgaristan ve Romanya'dan daha fazla GSYİH'ya sahiptir. Türkiye'de kişi başına düşen GSYİH yaklaşık 7.060 € ve AB'de 25.262 €'dur. 2008 yılı itibari ile Türkiye'de 22,2 milyon kişi istihdam edilmekte ve istihdam edilenlerin %27,6'sı tarım, %19,7'si sanayi, %6,0'ı inşaat, %46,7'si ise hizmetler sektöründe çalışmaktadır (Anonim, 2009f). AB'de 2007 yılı itibari ile tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı ise %5,8, sanayinin payı %17,6, inşaatın payı %7,4 ve hizmetler %69,2'dir (Anonim, 2009d).

Bir ülkede yaşayan insanların sayısı, o ülkenin kalkınmasında önemli bir etki sağlamaktadır. Bu etkinin olumlu olabilmesi için nüfusun eğitimi ve yetenek alanları geliştirilmesi ve yeni iş imkanları sağlanması gerekmektedir. Türkiye'nin, potansiyel bir güç olan genç nüfusu ekonomik kalkınma açısından olumlu etkiye neden olurken, nüfus artışının ekonomik kalkınmanın üzerinde olması başta işsizlik olmak üzere birçok sorunu beraberinde getirmektedir.

Türkiye nüfus açısından büyük, ekonomik açıdan ise küçük bir ülkedir. Türkiye'nin 2015 yılında Birliğe katıldığı düşünülürse o zaman Türkiye yaklaşık 82,1 milyon ve Almanya 82,4 milyon nüfusa sahip olacak ve her iki ülke nüfusu AB nüfusunun %14'ünü oluşturacaktır (Hughes, 2004). Türkiye AB ülkeleri ile nüfus bakımından kıyaslandığında, 27 ülkeden sadece Almanya'nın nüfusu Türkiye'nin nüfusundan fazladır. Almanya'daki Türkleri hesaba katınca Türkiye'nin AB'deki nüfus etkisi dikkati çekmektedir. AB'de parlamento sandalye sayısı ülkelerin nüfusuna göre belirlenir, ayrıca bazı siyasi konularda kararların oy birliğiyle alınması gerekmektedir. Her ülkenin oy ağırlığı nüfusuna göre belirlenmektedir. Bu durumda Türkiye AB'ne girdiği takdirde siyasi konularda Almanya'dan sonra en fazla etkiye sahip olacaktır.

Türkiye, AB ülkeleri ile işsizlik oranı bakımından kıyaslama yapıldığında, 27 ülkeden sadece İspanya'nın işsizlik oranından daha düşük bir orana sahip olup, 2008 yılı itibari ile Türkiye'nin işsizlik oranını %9,8 ve AB'nin işsizlik oranı %7'dir. AB işsizlik oranının en yüksek olduğu 3 ülke sırasıyla %11,2 işsizlik oranı ile İspanya, %9,5 işsizlik oranı ile Slovakya ve %7,8 işsizlik oranı ile Macaristan yer almaktadır. İşsizlik oranının en düşük olduğu AB ülkesi ise %2,8 işsizlik oranı ile Hollanda'dır.

Tablo 1. AB ve Türkiye'nin Bazı Ekonomik Kriterler Açısından Karşılaştırılması (2008)

Ülkeler	Nüfus (000 kişi)	GSYİH (Milyon €)	Kişi Başı GSYİH (€)	İşsizlik oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	Uzun dönem Faiz Oranı (%)
Avusturya	8.337	282.202	33.849	3,8	3,2	4,26
Belçika	10.590	344.206	32.503	7,0	4,5	4,42
Bulgaristan	7.593	34.118	4.493	5,6	12	5,38
Kıbrıs	862	16.949	19.662	3,6	4,4	4,60
Ç.Cumhuriyeti	10.319	148.556	14.396	4,4	6,3	4,63
Danimarka	5.458	233.331	42.750	3,3	3,6	4,28
Estonya	1.341	15.860	11.827	5,5	10,6	8,16
Finlandiya	5.304	186.164	35.099	6,4	3,9	4,29
Fransa	62.036	1.950.085	31.435	7,8	3,2	4,23
Almanya	82.264	2.492.000	30.293	7,3	2,8	3,98
Yunanistan	11.137	242.946	21.814	7,7	4,2	4,80
Macaristan	10.012	105.244	10.512	7,8	6,0	8,24
İrlanda	4.437	185.721	41.857	6,0	3,1	4,53
İtalya	59.604	1.572.243	26.378	6,7	3,5	4,68
Letonya	2.259	23.115	10.232	7,5	15,3	6,43
Litvanya	3.321	32.292	9.724	5,8	11,1	5,61
Lüksemburg	481	36.662	76.220	4,9	4,1	4,61
Malta	407	5.750	14.128	5,9	4,7	4,81
Hollanda	16.528	594.608	35.976	2,8	2,2	4,23
Polonya	38.104	362.095	9.503	7,1	4,2	6,07
Portekiz	10.677	166.197	15.566	7,7	2,7	4,52
Romanya	21.361	137.035	6.415	5,8	7,9	7,70
Slovakya	5.400	64.884	12.016	9,5	3,9	4,72
Slovenya	2.015	37.126	18.425	4,4	5,5	4,61
İspanya	44.486	1.095.163	24.618	11,3	4,1	4,37
İsveç	9.205	328.421	35.679	6,2	3,3	3,89
İngiltere	61.461	1.812.077	29.483	5,6	3,6	4,50
AB 27	494.999	12.505.050	25.263	7,0	3,7	4,55
Türkiye	70.586	498.397	7.061	9,8	10,4	19,00

Kaynak: Anonim, 2009d. Anonim, 2009e. Anonim, 2010b.

Türkiye AB ülkeleri ile enflasyon oranı bakımından kıyaslandığında, 27 ülkeden sadece Letonya (%15,3), Bulgaristan (%12,0) ve Litvanya'nın (%11,1) enflasyon oranından daha düşük bir orana sahiptir. Ayrıca bu üç ülkenin enflasyon oranının AB'nin en yüksek enflasyon oranlarıdır. 2008 yılı itibari ile Türkiye'nin enflasyon oranını %10,4 ve AB'nin enflasyon oranını %3,7'dir. Enflasyon oranının en düşük olduğu AB ülkesi ise %2,2 enflasyon oranı ile Hollanda'dır.

Türkiye AB ülkeleri ile uzun dönem faiz oranı bakımından kıyaslama yapıldığında, 27 ülke içerisinde Türkiye'nin uyguladığı enflasyon oranının yarısına bile yaklaşacak bir ülke olmadığı tablodan görülmektedir. En yüksek faiz oranına sahip üç ülke Macaristan (%8,24), Estonya (%8,16) ve Romanya (%7,70) olup, en düşük faiz oranına sahip olan ülke %3,89 ile İsveç'tir. 2008 yılı itibari ile Türkiye'nin Uzun dönem faiz oranını %19,0 ve AB'nin Uzun dönem faiz oranını %4,55'tir.

Tarım sektörü, Türkiye ve AB’de oldukça farklı role sahiptir. Türkiye’de, ekonomi içeriğinde tarım sektörünün payı AB’ye göre daha fazladır. AB ile Türkiye arasındaki en tipik farklılık AB daha fazla sanayileşmiş ve gelişmiştir (Grethe, 2003).

Gayri Safi Yurtiçi Hasıllarına bakıldığında AB’nin %1,9’unu tarım, %20,2’sini sanayi, %6,3’ünü inşaat, %21,2’sini ticaret, taşıma ve iletişim hizmetleri, %28,2’sini finansal hizmetler ve iş aktiviteleri ve %22,3’ünü diğer hizmetler oluşturmaktadır. Tarım sanayi ve hizmetler ana başlığında ise AB’nin %1,9’unu tarım, %26,5’ini sanayi, %71,6’sını ise hizmetler sektörü oluşturmaktadır. Sektörler itibari ile Türkiye’nin Gayri Safi Yurtiçi Hasıllarının %7,6’sını tarım, %19,3’ünü sanayi, %4,9’unu inşaat, %27,6’sını ticaret, taşıma ve iletişim hizmetleri, %17,6’sını finansal hizmetler ve iş aktiviteleri ve %10,1’ini diğer hizmetler oluşturmaktadır.

Tablo 2. Brüt Katma Değer, 2007

Ülkeler	Tarım av ve balıkçılık	Sanayi	İnşaat	Taşıma ve iletişim hizmetleri	Mali hizmetler	Diğer hizmetler
Avusturya	1,8	23,5	7,1	23,1	24,2	20,4
Belçika	0,9	18,9	5,2	23,5	28,4	23,2
Bulgaristan	6,2	24,1	8,2	24,4	22,0	15,1
Kıbrıs	2,2	9,8	9,1	27,2	27,8	23,8
Ç.Cumhuriyeti*	2,6	32,0	6,2	25,3	16,6	17,3
Danimarka	1,3	20,1	5,6	21,6	24,5	26,8
Estonya	2,8	21,3	9,1	26,9	23,3	16,6
Finlandiya	3,2	26,2	6,4	21,6	21,2	21,4
Fransa	2,2	14,1	6,5	18,7	33,3	25,3
Almanya	0,9	26,4	4,0	17,6	29,2	21,9
Yunanistan	3,6	14,8	8,3	30,6	18,8	24,0
Macaristan	4,2	25,2	4,2	21,3	23,0	22,2
İrlanda*	1,7	25,0	9,9	16,8	26,4	20,2
İtalya	2,0	20,8	6,3	22,5	27,6	20,8
Letonya	3,3	13,6	8,4	33,0	23,5	18,2
Litvanya	5,3	23,3	10,0	31,5	14,7	15,1
Lüksemburg	0,4	9,3	5,1	20,8	49,0	15,4
Malta	2,3	17,7	3,8	27,0	20,9	28,3
Hollanda	2,0	18,8	5,6	21,9	28,3	23,4
Polonya	4,3	23,2	7,9	27,9	18,4	18,3
Portekiz	2,5	18,0	6,5	24,3	22,4	26,3
Romanya*	8,8	27,5	8,4	25,4	17,6	12,2
Slovakya	2,0	30,3	6,7	26,6	17,8	15,8
Slovenya	2,4	27,5	7,0	22,5	21,6	19,4
İspanya	2,9	17,5	12,3	24,4	22,1	20,9
İsveç	1,5	23,7	5,0	19,4	24,0	26,3
İngiltere	0,9	16,6	5,2	21,1	33,8	22,4
AB 27	1,9	20,2	6,3	21,2	28,2	22,3
Türkiye	7,6	19,3	4,9	27,6	17,6	10,1

Kaynak: Anonim, 2009a. *2006 yılı değerleri dikkate alınmıştır

Tarım sanayi ve hizmetler ana başlığında ise Türkiye'nin %7,6'sını tarım, %24,2'sini sanayi, %68,2'sini ise hizmetler sektörü oluşturmaktadır. AB'de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içinde tarımın payı en yüksek olan ülkeleri AB'ye son giren ülkeler olan Bulgaristan ve Romanya'dır. AB'de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içinde tarımın payı en düşük olan ülkeler ise Lüksemburg ve İngiltere'dir.

2. Tarımsal Yapılarının Karşılaştırılması

2.1. Tarımsal Arazi Durumu

Tablo 3. AB 27'ler ile Türkiye'nin Bazı Tarımsal Kriterler Yönünden Karşılaştırılması (2008)

Ülkeler	Toplam Alan (1000 ha)	Tarımsal Alan (1000 ha)	Toplam Tarımsal İşletme Sayısı (1000 adet)	Ortalama işletme büyüklüğü (ha)	Toplam Nüfus (1000 Kişi)	Kırsal Nüfus (1000 Kişi)	Toplam Nüfus İçerisinde Kırsal Nüfusun Payı (%)
Avusturya	8.387	3.189,11	165,42	19,28	8.337	2.742	32,89
Belçika	3.053	1.374,43	48,01	28,63	10.590	278	2,63
Bulgaristan	11.099	3.050,74	493,13	6,19	7.593	2.195	28,91
Kıbrıs	925	146,00	40,12	3,64	862	260	30,16
Ç.Cumhuriyeti	7.887	3.518,07	39,4	89,29	10.319	2.737	26,52
Danimarka	4.309	2.662,59	44,62	59,67	5.458	727	13,32
Estonya	4.523	906,83	23,34	38,85	1.341	410	30,57
Finlandiya	33.815	2.292,29	68,23	33,60	5.304	1.948	36,73
Fransa	55.150	27.476,93	527,35	52,10	62.036	14.062	22,67
Almanya	35.703	16.931,90	370,48	45,70	82.264	21.703	26,38
Yunanistan	13.196	4.076,23	860,15	4,74	11.137	4.350	39,06
Macaristan	9.303	4.228,58	626,32	6,75	10.012	3.253	32,49
İrlanda	7.027	4.139,24	128,24	32,28	4.437	1.716	38,67
İtalya	30.134	12.744,20	1.679,44	7,59	59.604	19.063	31,98
Letonya	6.459	1.773,84	107,75	16,46	2.259	722	31,96
Litvanya	6.530	2.648,95	230,27	11,50	3.321	1.099	33,09
Lüksemburg	259	130,88	2,30	56,90	481	84	17,46
Malta	32	10,33	11,02	0,94	407	23	5,65
Hollanda	4.153	1.914,33	76,74	24,95	16.528	2.995	18,12
Polonya	31.269	15.477,19	2.390,96	6,47	38.104	14.785	38,80
Portekiz	9.198	3.472,94	275,08	12,63	10.677	4.326	40,52
Romanya	23.839	13.753,05	3.931,35	3,50	21.361	9.785	45,81
Slovakya	4.903	1.936,62	68,99	28,07	5.400	2.350	43,52
Slovenya	2.027	488,77	75,34	6,49	2.015	1.039	51,56
İspanya	50.537	24.892,52	1.043,91	23,85	44.486	10.187	22,90
İsveç	45.029	3.118,00	72,61	42,94	9.205	1.425	15,48
İngiltere	24.361	16.130,49	299,83	53,80	61.461	6.287	10,23
AB 27	433.107	172.485,05	13.700,40	12,59	494.999	132.559	26,78
Türkiye	78.356	18.434,82	3.022,13	6,10	70.586	23.120	32,75

Kaynak: Anonim, 2009b. ve Anonim, 2009c.

Türkiye'nin göller ve adalar dahil kapladığı gerçek alan 814.578 km² olup, izdüşüm alanı ise 783.562 km² (78,36 Milyon ha)'dır. Türkiye topraklarının %30,4'ünü işlenen tarım arazisi oluşturmakta ve bunun %76,15'ini ekilen tarla arazisi, %20,46'sını nadas ve %3,39'unu

sebbe bahçeleri arazisi oluşturmaktadır. AB ülkelerinin toplam yüz ölçümü 433,11 milyon ha olup, bu alanın %44,39'unu işlenen tarım arazisi oluşturmaktadır.

Toplam nüfus içerisinde kırsal nüfusun payı Türkiye'de %32,75 iken AB'de %26,78 olup, AB içerisinde kırsal nüfusun payı en yüksek olan üç ülke Slovenya (51,56), Romanya (45,81) ve Portekiz (40,52)'dir. AB içerisinde kırsal nüfusun payı en düşük olan ülkeler ise Belçika (2,63), ve Malta (5,65)'dir. Türkiye'deki tarımsal işletmeler genellikle küçük, parçalı aile işletmeleridir.

Ortalama işletme başına ekili alan, 1991 yılında 5,2 ha ve 2001 yılında 6 ha'dır işletmelerin yaklaşık %85'i ile toplam arazinin yüzde 41 üzerinde yerleşmiş ve 10 ha ve daha az araziye sahiptir. Ortalama arazi büyüklüğü batıdan, güneydoğuya doğru, iklim ve verimlilik farkı nedeniyle artmaktadır (Çakmak, 2004).

Türkiye'deki çiftlik yapısı, Bulgaristan ve Romanya gibi bazı yeni üye devletler ile benzerlikler göstermektedir. Türkiye'de çoğunu aile işgücünü kullanan aile çiftliklerinin oluşturduğu yaklaşık 3,1 milyon tarımsal işletme varken AB-27'de ise yaklaşık 13,7 milyon tarımsal işletme bulunmaktadır. Türkiye ortalama işletme büyüklüğü 6,1 hektar, AB-27 ortalaması ise 12,6 hektar olup işletmelerin ortalama büyüklük göstergeleri, AB standartlarına göre küçük olduklarını ortaya koymaktadır (Tablo 3). AB'de 2007 yılı verilerine göre, mevcut tarım işletmesi sayısı 13,7 milyon adet, buna karşılık işletme başına düşen arazi genişliği 12,6 hektardır. AB ülkelerinin kendi aralarında da, tarım işletmelerinin büyüklüğü açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. İşletme başına düşen arazi miktarının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Lüksemburg, İngiltere, Fransa ve Almanya, en düşük olduğu ülkeler ise Malta, Kıbrıs ve Yunanistan'dır. İşletme başına düşen arazi miktarı Danimarka'da 89,29 hektar, Malta'da 0,4 hektardır.

2.2. Tarımsal İşletme Büyüklüğü

2001 yılı Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre Türkiye'de kırsal kesimde toplam 3 075 516 tarımsal işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin %67,43'ünde hem bitkisel üretim hem de hayvan yetiştiriciliği %30,21'inde yalnız bitkisel üretim, %2,36'sında ise yalnız hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır (Peşmen ve Yardımcı, 2008).

Türkiye'de tarımsal işletmelerde uzmanlaşma yaygın olmayıp, genelde bitkisel ve hayvansal üretimin birlikte yapıldığı karma işletme tipi ağırlıklı olarak görülmekte ve bunların da büyük bir çoğunluğunu aile tipi işletmeler oluşturmaktadır (Yalçınkaya vd., 2006). Türkiye'deki tarımsal yapı sorunlarının başında, tarım işletmelerinin küçüklüğü ve çok parçalılığının yanında Türkiye'de tarımda çalışan nüfusun fazlalığıdır. Küçük ölçekli olan Türk tarım işletmelerinde, verimlilik düşük, maliyetler yüksektir. Bu durum, AB tarım işletmeleri karşısında en büyük dezavantajdır (Altay Topçu ve Bilgili 2008). AB'de 13,7 milyon tarım işletmesi mevcut olup, bu işletmelerin %70,4'ü 5 ha'nın altında, %18,6'sı 5-19 ha, %5,9'u 20-49 ha, ve %5,1'i de 50 ha ve üzeri arazi varlığına sahiptir. AB'de 5 ha'nın altında üretim yapan işletmelerin %36,6'sını Romanya ve %17,0'ını Polonya oluşturmaktadır. 5 ha'nın altında üretimde bu iki ülke işletmeleri AB işletmelerinin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. 50 ha ve üzeri üretim yapan AB ülkeleri içerisinde %28,2 ile Fransa ve %14,5 ile İspanya ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye'nin 3,1 milyon tarım işletmesi mevcut olup, bu işletmelerin %64,8'i 5 ha'nın altında, %29,4'ü 5-19 ha, %5,1'i 20-49 ha, ve %0,7'si de 50 ha ve üzeri arazi varlığına sahiptir. Sonuçlardan anlaşıldığı üzere 20 ha'nın altındaki işletme sayısı toplam işletme sayısının AB'de %89'unu Türkiye'de ise %94,2'sini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin, AB'ye üyelik için başlanan müzakere sürecinde yapısı nedeniyle en zor geçmesi beklenen konuların başında tarım ile ilgili olanlar gelmektedir. Çünkü işleyiş mekanizmaları, kurumsal yapı ve ekonomideki ağırlık açısından AB tarım sektörü ile Türkiye tarım sektörü son derece farklıdır (Benek, 2007). Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecinde tarımla ilgili en bariz sorunu, Türk tarımının AB Ortak Tarım Politikası'na (OTP) olan uyumudur. Türkiye için ekonomik ve sosyal olarak çok önemli bir sektör olan tarım, AB tarımından yapısal olarak çok farklıdır. Bu durum, AB OTP'sine uyumu güçleştiren en büyük etmendir.

Tablo 4. AB ve Türkiye Tarımsal İşletme Sayıları (1000 Adet) (2007)

Ülkeler	Toplam Tarımsal İşletme Sayısı	Tarımsal İşletme Sayısı (<5 ha)	Tarımsal İşletme Sayısı (5-20 ha)	Tarımsal İşletme Sayısı (20-50 ha)	Tarımsal İşletme Sayısı (≥50 ha)
Avusturya	165,42	55,34	65,46	33,33	11,28
Belçika	48,01	12,21	13,68	13,34	8,79
Bulgaristan	493,13	467,84	15,54	3,57	6,19
Kıbrıs	40,12	34,69	4,26	0,79	0,38
Çek Cumhuriyeti	39,4	19,84	8,53	4,46	6,57
Danimarka	44,62	1,67	17,21	10,47	15,27
Estonya	23,34	8,42	9,3	3,03	2,59
Finlandiya	68,23	6,63	23,32	24,18	14,11
Fransa	527,35	130,44	100,64	99,22	197,05
Almanya	370,48	83,57	119,62	81,94	85,36
Yunanistan	860,15	655,14	167,65	30,25	7,11
Macaristan	626,32	560,2	41,59	12,38	12,15
İrlanda	128,24	8,39	46,71	50,41	22,74
İtalya	1.679,44	1230,7	325,31	83,42	40,01
Letonya	107,75	44,06	47,83	10,78	5,09
Litvanya	230,27	139,34	71,06	12,98	6,89
Lüksemburg	2,30	0,41	0,4	0,38	1,11
Malta	11,02	10,73	0,28	0	0
Hollanda	76,74	21,47	23,12	20,98	11,16
Polonya	2.390,96	1.637,28	628,66	101,37	23,64
Portekiz	275,08	199,58	53,52	12,16	9,83
Romanya	3.931,35	3.530,72	370,12	16,11	14,4
Slovakya	68,99	60,16	4,58	1,35	2,89
Slovenya	75,34	44,48	27,69	2,78	0,39
İspanya	1.043,91	551,36	279,69	111,67	101,19
İsveç	72,61	10,88	27,31	16,47	17,94
İngiltere	299,83	119,28	60,06	46,51	73,98
AB (27 ülke)	13.700,40	9.644,82	2.553,16	804,31	698,11
Türkiye 2001	3.022,13	1.959,12	887,41	53,69	21,91

Kaynak:Anonim, 20010a. ve Anonim, 2010b.

2.3. Büyükbaş Hayvan Varlığına Göre İşletme Büyüklüğü

Türkiye'de büyükbaş hayvancılık farklı şekillerde yapılmaktadır. Birincisi köy tipi aile hayvancılığı olup, her aile de ortalama 1-2 baş hayvan bulunmaktadır. Bu tip hayvancılık hem aile tüketimine yönelik, hem de işletmede az da olsa gelir getirici bir faaliyet niteliğindedir. İkinci tip hayvan yetiştiriciliği, arazisi olmayıp dışarıda yevmiyeli olarak çalışan ve aile tüketimini sağlayacak 1-2 baş hayvan besleyen tarım işçilerinin faaliyetidir. Diğer yaygın bir işletme şekli de bitkisel üretim yanında hayvancılığın yan faaliyet olarak yapılmasıdır. Pazara yönelik üretim yapan ihtisaslaşmış işletmeler ile modern hayvancılık yapan işletmeler bunları izlemektedir (Talim ve Saner, 1995; Vural ve Fidan, 2007).

Tablo 5. AB ve Türkiye Büyükbaş Hayvan Varlığına Göre İşletme Sayıları (Adet) (2007)

Ülkeler	1-4	5-9	10-19	20-49	50≥	Toplam
Avusturya	43.010	27.400	32.470	29.140	8.820	140.840
Belçika	7.570	4.930	6.550	12.300	8.210	39.560
Bulgaristan	195.890	6.420	3.380	1.950	2.630	210.270
Kıbrıs	2.410	1.010	750	500	260	4.930
Ç.Cumhuriyeti	10.540	3.570	3.190	3.540	5.370	26.210
Danimarka	490	6.670	6.390	7.820	12.910	34.280
Estonya	5.620	3.930	3.330	2.550	2.200	17.630
Finlandiya	3.040	5.110	8.560	15.260	9.440	41.410
Fransa	57.740	28.420	31.600	73.890	159.660	351.310
Almanya	52.620	42.550	59.280	74.870	78.320	307.640
Yunanistan	71.710	34.480	24.660	18.390	5.890	155.130
Macaristan	34.580	6.800	6.100	5.000	5.690	58.170
İrlanda	8.020	16.030	30.150	49.990	22.350	126.540
İtalya	318.130	94.110	67.490	53.650	29.870	563.250
Letonya	34.770	26.260	20.180	10.320	4.410	95.940
Litvanya	124.870	44.180	23.740	12.250	5.770	210.810
Lüksemburg	100	120	150	370	1.110	1.850
Malta	6.280	230	20	0	0	6.530
Hollanda	11.050	8.760	10.020	18.440	9.260	57.530
Polonya	936.200	327.590	211.850	87.990	18.510	1.582.140
Portekiz	79.440	21.700	14.170	9.320	8.100	132.730
Romanya	1.351.110	222.550	53.450	11.370	8.480	1.646.960
Slovakya	21.430	1.530	870	680	2.060	26.570
Slovenya	36.050	18.510	8.260	2.680	360	65.860
İspanya	122.820	47.220	41.090	42.930	49.530	303.590
İsveç	8.640	11.750	12.400	14.560	16.780	64.130
İngiltere	62.930	27.730	29.070	43.480	69.450	232.660
AB 27	3.607.060	1.039.560	709.170	603.240	545.440	6.504.470
Türkiye	1.281.874	457.352	274.841	115.948	15.030	2.145.045

Kaynak:Anonim 20010a. ve Anonim 2010b.

AB'de 6,5 milyon büyükbaş hayvancılık yapan işletmesi mevcut olup, bu işletmelerin %55'i 1-4 baş, %16'sı 5-9 baş, %11'i 10-19 baş, %9'u 20-49 baş ve %8'i de 50 baş ve üzeri büyükbaş hayvan varlığına sahiptir. AB'de büyükbaş hayvancılık işletmesinin yarısını Romanya ve Polonya oluşturmaktadır. Bu ülkelerden Romanya'nın işletmelerinin %82'si ve Polonya'nın işletmelerinin %60'ı 1-4 baş büyükbaş hayvan varlığına sahiptir. Bu iki ülkenin büyükbaş hayvan varlığı AB işletmelerinin küçük sayıda hayvanla faaliyetlerini yürütmelerini etkilemektedir. Ayrıca en fazla 50 baş ve üzeri büyükbaş hayvan varlığına sahip AB ülkeleri Fransa ve Almanya olup, bu ülkelerden Fransa'nın işletmelerinin %45'i ve Almanya'nın işletmelerinin %25'i 50 baş ve üzeri büyükbaş hayvan varlığına sahiptir. Türkiye'nin 2,1 milyon büyükbaş hayvancılıkla uğraşan işletmesi mevcut olup, bu işletmelerin %59,7'si 1-4 baş, %21,3'ü 5-9 baş, %12,8'i 10-19 baş, %5,4'ü 20-49 baş ve %0,7'si de 50 baş ve üzeri büyükbaş hayvan varlığına sahiptir.

Bu sonuçlara göre Türkiye'nin büyükbaş hayvana sahip işletmeleri genellikle az sayıda hayvana sahip olan kendi aile ihtiyacını karşılayan geçimlik işletmelerdir. AB'nin büyükbaş hayvana sahip işletmeleri Türkiye'nin tarım yapısına benzeyen Romanya ve Polonya gibi ülkelerin dışında genellikle 50 ve üzeri sayıda hayvana sahip olan pazara yönelik faaliyet gösteren işletmelerdir.

3. Sonuçlar ve Değerlendirme

Türkiye AB ile genel bir kıyaslama yapıldığında AB, 27 ülkeden oluşan 430 milyon hektar alana ve yaklaşık 500 milyonluk nüfusa sahip bir entegrasyon iken Türkiye 81 ilden oluşan 78,3 milyon hektarlık yüz ölçüme ve yaklaşık 70 milyonluk nüfusa sahip, AB'nin 3 aday (Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya) ülkesinden birisidir. AB'de kişi başına GSYİH 25.262 € olup, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içinde tarımın payı %2, tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı ise %5,8'dir. Türkiye'nin kişi başına GSYİH'sı 7.061 € olup, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içinde tarımın payı %8,5 tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı ise %27,6'dır. Kişi başına düşen GSYİH'ya göre Türkiye sadece AB'nin son üyeleri olan Bulgaristan ve Romanya'dan daha fazla bir GSYİH'ya sahip olup, Türkiye'nin kişi başına GSYİH'sı AB ortalamasının sadece %27,94'tür. Ayrıca Türkiye'nin toplam GSYİH'sı AB toplam GSYİH'sının sadece %3,98'idir. Türkiye'de 22,2 milyon kişi istihdam edilmekte ve istihdam edilenlerin %27,6'sı tarım, %19,7'si sanayi, %6,0'ı inşaat, %46,7'si ise hizmetler sektöründe çalışmakta iken AB'de yılı tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı %5,8, sanayinin payı %17,6, inşaatın payı %7,4 ve hizmetlerin payı %69,2'dir. Tarım sanayi ve hizmetler ana başlığında ise AB'nin %1,9'unu tarım, %26,5'ini sanayi, %71,6'sını ise hizmetler sektörü oluştururken, Türkiye'nin %7,6'sını tarım, %24,2'sini sanayi, %68,2'sini ise hizmetler sektörü oluşturmaktadır.

Türkiye'de çoğunu aile işgücünü kullanan aile çiftliklerinin oluşturduğu yaklaşık 3 milyon tarımsal işletme varken bu işletmelerin %94,2'si 20 ha'ın altındadır. AB'de ise yaklaşık 13,7 milyon tarımsal işletme bulunmaktadır. Türkiye ortalama işletme büyüklüğü 6,1 hektar iken AB'de 12,4 ha'dır. AB'de 6,5 milyon büyükbaş hayvancılık yapan işletme mevcut olup, bu işletmelerin %55'i 1-4 baş, %16'sı 5-9 baş, %11'i 10-19 baş, %9'u 20-49 baş ve %8'i de 50 baş ve üzeri büyükbaş hayvan varlığına sahiptir. AB'de büyükbaş hayvancılık işletmesinin yarısını Romanya ve Polonya oluşturmaktadır. Türkiye'nin 2,1 milyon büyükbaş hayvancılıkla uğraşan işletmesi mevcut olup, bu işletmelerin %59,7'si 1-4 baş, %21,3'ü 5-9 baş, %12,8'i 10-19 baş, %5,4'ü 20-49 baş ve %0,7'si de 50 baş ve üzeri büyükbaş hayvan varlığına sahiptir.

KAYNAKLAR

- Akçay, B., 2008. Avrupa Birliği'nin Ekonomik Kriterleri ve Türkiye. Maliye Dergisi, (155):11-38.
- Altay, T.B. ve Bilgili E., 2008. Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türk Tarımı ve Türk Tarımının Ortak Tarım Politikası'na Uyumu. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:30, 275-308.
- Anonim, 2009a. Eurostat Yearbook 2009.
- Anonim, 2009b. www. Eurostat.org. Erişim tarihi:23.12.2009.
- Anonim, 2009c. <http://www.fao.org>.Erişim tarihi:15.01.2007 ve 31.12.2009.
- Anonim, 2009d. Eurostat Statistical Books 2009.
- Anonim, 2009e. OECD Economic Outlook 84 Database.
- Anonim, 2009f. Ekonomik Gelişmeler 2008. Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Ekonomik Raporu. <http://www.tesk.org.tr/tr/guncel/soneko/0812.pdf>.
- Anonim, 2010a. <http://epp.eurostat.ec>.Erişim tarihi:31.01.2010
- Anonim, 2010b. <http://www.turkstat.gov.tr/> tarihi:31.01.2010
- Benek, S., 2007. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'deki Tarımsal İşletmelerin Günümüzdeki Durumu. Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:15, 191-206.
- Çakmak, E.H., 2004. Structural Change and Market Opening in Agriculture, Paper Presented at The CEPS and EFPF Workshop on Economic Issues (Agriculture), Strategy for EU and Turkey in The Pre-Accession Period, Brussels, September 27.
- Hughes, H., 2004. "Turkey and The European Union: Just Another Enlargement? Exploring The Implications of Turkish Accession," Friends of Europe Working Paper, on The Occasion of The "Turkey's EU End-Game?" European Policy Summit, June 17.
- Grethe, H., 2003. Effects of Including Agricultural Products in The Customs Union Between Turkey and The EU, Dissertation, Peter D. Land Verlag, Frankfurt German.
- Peşmen, G. ve Yardımcı, M., 2008. Avrupa Birliği'ne Adaylık Sürecinde Türkiye Hayvancılığının Genel Durumu. Veteriner Hekim Dergisi, 79(3): 51-56.

- Talim, M. ve Saner, G., 1995. Türkiye'de Hayvancılık İşletmelerinin Yapısal Durumu ve Sorunları, Türkiye Hayvancılığının Yapısal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu, 27-29 Eylül, TC. Ziraat Bankası Kültür Yayınları No:27, İzmir.
- Vural, H. ve Fidan, H., 2007. Türkiye'de Hayvansal Üretim ve Hayvancılık İşletmelerinin Özellikleri. Tarım Ekonomisi Dergisi 13(2):49-59.
- Yalçınkaya, N., Yalçınkaya, M.H. ve Çılbant, C., 2006. Avrupa Birliği'ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi. Yönetim ve Ekonomi Dergisi 13(2):97-118.